

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, ректора

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

Соболя Євгена Юрійовича на дисертацію

Шунька Миколи Григоровича

«Адміністративно-проводовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні», яка подана на захист до разової спеціалізованої вченої ради у Сумському державному університеті на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми. Судову владу представляють незалежні суди, які від імені держави, в порядку, встановленому законом, здійснюють правосуддя, наділені владними повноваженнями, завданням яких є забезпечення захисту гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави (ст. 2 Закону «Про судоустрій України»). Судова система України становить сукупність усіх судів держави, утворених на єдиних засадах організації і діяльності, що здійснюють судову владу. Особливе місце у структурі судової системи займають спеціалізовані суди. Суть спеціалізованих судів можна зрозуміти, зіставивши їх з надзвичайними судами: останні утворюються за певних екстремальних обставин. Їх функціонування має винятковий та обмежений у часі характер. З другого боку, спеціалізований суд відрізняє від інших судів мета його діяльності – розгляд певних категорій спорів.

Актуальність дослідження обумовлена й тим, що Україна останніми роками проводить широкомасштабну реформу правосуддя, спрямовану на зміцнення незалежності судової системи та підвищення її ефективності. Реформа охоплює різні аспекти судової діяльності, включаючи статус суддів. Актуально досліджувати питання адміністративно-правового статусу суддів,

оскільки це безпосередньо пов'язано з їхньою незалежністю та здатністю виконувати свої обов'язки без впливу зовнішніх факторів.

Щодо ролі судді вищого спеціалізованого суду при здійсненні правосуддя, то вона дещо відрізняється від суддів інших судів, що також визначається приматом колегіальності та специфікою структури, яка одночасно є і першою інстанцією, і апеляційним органом. Враховуючи значущість ролі суддів вищих спеціалізованих судів в Україні для успіху антикорупційної реформи та реформи у сфері інтелектуальної власності, обрана Миколою Шунько тема дисертаційного дослідження, є актуальною та важливою.

Здійснене наукове дослідження має беззаперечний зв'язок з відповідними науковими програмами, планами, темами, адже дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року та науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автором опрацьовано значний масив наукової літератури та нормативного матеріалу за темою дисертаційного дослідження, що свідчить про належний рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та відповідний рівень достовірності зроблених у роботі висновків.

Належний ступінь наукової обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження забезпечено використанням

загальнонаукових та спеціальних методів, які дали змогу найбільш оптимально врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційному дослідженні було застосовано комплекс методів. Зокрема, історико-правовий метод, що дозволив дослідити, охарактеризувати виникнення, формування і розвиток адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів України (підрозділ 1.1). Місце та роль судді вищого спеціалізованого суду України в судовій гілці влади дозволив дослідити метод документального аналізу; зокрема, під час нашого дослідження здійснено аналіз нормативно-правових документів, що в різні часи становили правову основу адміністративно-правового статусу суддів (підрозділ 1.2). За допомогою логіко-семантичного методу узагальнено та вдосконалено понятійний апарат нашого дослідження. Системно-структурний метод допоміг здійснити класифікацію принципів діяльності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні (підрозділ 1.3), а також дослідити й типологізувати адміністративні права та обов'язки суддів вищих спеціалізованих судів в Україні (підрозділ 2.3). Аналітичний метод дозволив охарактеризувати вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду судді вищого спеціалізованого суду України (підрозділ 2.1). Формально-юридичний метод і метод прогнозування дали можливість з'ясувати та виокремити напрямки вдосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні (підрозділ 3.2), крім того, за допомогою формально-юридичного методу було здійснено характеристику повноважень суддів вищих спеціалізованих судів в Україні (підрозділ 2.2) та досліджено основні засади юридичної відповідальності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні (підрозділ 2.4). Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання статусу суддів спеціалізованих судів було досліджено й узагальнено за допомогою порівняльно-правового методу (підрозділ 3.1). У роботі було використано низку інших загальних та спеціальних методів наукового пізнання, що дозволило ґрунтовно й комплексно підійти до виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на ретельному аналізі вітчизняних та зарубіжних джерел у галузі адміністративного права, кримінального права, державного управління. Інформаційною й емпіричною основою дослідження є узагальнення практики діяльності правоохоронних органів, довідкові видання, статистичні матеріали, а також власний практичний досвід роботи в органах державної влади.

Новизна та достовірність наукових положень, висновків та рекомендації, сформульованих у дисертації. Дисертація Миколи Шунька є комплексним дослідженням адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. На основі здійсненого дослідження сформульовано ряд наукових категорій та практичних рекомендацій, зроблено конкретні висновки та пропозиції, які у своїй сукупності мають певний ступінь наукової новизни. У ньому дисертант чітко, логічно та науково обґрунтовано викладає переважну більшість теоретичних та практичних положень, що стосуються проблеми адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів.

Основним здобутком автора, безумовно, є те, що дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній юридичній науці адміністративного права комплексним правовим дослідженням адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Особливої уваги потребують окремі аспекти дисертаційного дослідження, які відображають його наукову новизну.

У дисертаційному дослідженні відображається авторська позиція відносно сутності неправосудного рішення. Зокрема, дисертант зауважує, що «аналізування вітчизняного законодавства яскраво демонструє перенасиченість правових норм неоднозначними категоріями, оцінними поняттями, банкетними диспозиціями, що відсилають не до нормативно-правового акта, а до акта судового тлумачення» (стор. 174).

Значний науковий інтерес становить аналіз кримінальної відповідальності суддів вищих спеціалізованих судів за корупційні

кримінальні правопорушення. Зокрема, дисертант зауважує, що вчинення суддею корупційного діяння завдає шкоди суспільству на багатьох рівнях: воно підриває верховенство права, сприяє безкарності, кидає виклик рівності перед законом та праву на справедливий суд, підриває легітимність усіх державних інституцій а також є перешкодою для зростання рівня іноземних інвестицій. Особлива увага приділяється заходу забезпечення кримінального провадження – тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя (стор. 140-141).

У процесі характеристики місця і ролі судді вищого спеціалізованого суду у судовій гілці влади особлива увага зосереджена на аналізі передумов створення ВАКС. Насамперед зосереджується увага рекомендаціях Організації економічного співробітництва та розвитку та Міжнародного валютного фонду в рамках аналізування антикорупційних реформ у країні, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», у якій передбачалася реалізація антикорупційної реформи, основною метою якої є істотно зменшити корупцію в Україні, скорочення втрат державного бюджету та економіки, зумовлених корупційними схемами, а також покращання позиції України в міжнародних рейтингах, які оцінюють ступінь корупції; Законі України «Про судоустрій та статус суддів» (стор. 46-48).

Досліджуючи можливі порушення суддею нормативних приписів дисертант серед іншого аналізує позицію згідно з якою за умов якщо суддя порушить норми матеріального права та зумовить їх неправильне застосування, то цю ситуацію можуть виправити апеляційні й касаційні суди. Якщо ж це порушення процесуального законодавства, то воно зазвичай здійснюється навмисно і повинно суворо каратися (стор. 138).

Заслуговує на увагу обґрунтування доцільності підвищення вікового цензу для суддів вищих спеціалізованих судів України, адже існуючий вік є недостатньо обґрунтованим та потребує збільшення принаймні до сорока років, що також забезпечить реалізацію принципу внутрішнього переконання

судді, яке буде повністю сформованим та об'єктивованим на момент досягнення сорокарічного віку (стор. 180).

Крім того, запропоновано запровадити обов'язковий трирічний випробувальний термін після призначення на посаду судді. На основі аналізування досвіду зарубіжних держав (Республіки Казахстан, Австрії) обґрунтовано доцільність такої пропозиції. (стор. 171).

Варто відмітити авторське дослідження суперечливості ролі суду у суспільстві: суд має широкі повноваження, а з іншого – судова влада не може спиратися на підтримку виборців, як законодавча влада, чи на можливість широкого вживання силових механізмів, як виконавча влада. Крім того, неоднозначна роль судової влади й у політичному житті, громадянському суспільстві, ідеологічному розвитку (стор. 76).

Зазначені висновки дисертанта мають певний науковий інтерес, оскільки вони стосуються питань правової та етичної поведінки, а також моральних принципів, які пов'язані з роботою суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Ці висновки можуть бути цінними для науковців, що досліджують судову систему, її роль у суспільстві та важливість збереження авторитету судової влади. Ці висновки можуть бути корисними для судових органів, які прагнуть вдосконалити свою діяльність та забезпечити високий рівень довіри суспільства до судової системи.

Анотація у стислій формі містить основні тези дисертаційного дослідження та викладена двома мовами (українською та англійською).

Наукове та практичне значення роботи. Аналіз змісту роботи свідчить про високий науковий та практичний рівень проведеного дослідження щодо адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Робота є самостійною, добре обґрунтованою, комплексною та має чітку структуру.

Автор дійшов до важливих науково-теоретичних та прикладних висновків, що мають значущість як для науки адміністративного права, так і

для практики. Результати дослідження дозволяють обґрунтувати нові положення та визначити їхню важливість у відповідній галузі.

Загалом, робота підтверджує високий рівень дослідження адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні і може бути важливим внеском у розвиток цієї наукової галузі та практики судової діяльності. Зокрема, положення, висновки та пропозиції, наведені у аналізованому дисертаційному дослідженні, ґрунтовно аналізують теоретико-правові засади дослідження адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні, дозволяють розширити уявлення про вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду судді вищого спеціалізованого суду України, поняття та види повноважень суддів вищих спеціалізованих судів в Україні, а також їх права, обов'язки та види юридичної відповідальності. Особливе значення відіграє авторський аналіз сучасних проблемних аспектів адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні та на їх основі пропозиція напрямів вдосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Цікавою видається й позиція автора щодо можливості впровадження окремих позитивних практик зарубіжних держав у вітчизняне законодавство стосовно удосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів.

Дисертація має важливе наукове і практичне значення. Результати та рекомендації, які вона містить були застосовані у науковій, освітній та практичній сфері, про що свідчать акти впровадження (Додатки Б, В, Г).

Академічна доброчесність. Під час вивчення тексту дисертаційного дослідження та наукових праць Миколи Шунька фактів порушення академічної доброчесності мною не було виявлено. У зв'язку з цим вважаю, що дисертація на тему «Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні» є самостійно виконаною науковою працею.

Апробація дисертації. Теоретичні положення дисертації, висновки та рекомендації оприлюднені на таких науково-практичних конференціях:

Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного прав Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 23 березня 2021 р.), Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2021 р.), Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів (м. Суми, 19–20 травня 2022 р.).

Оформлення дисертації відповідає вимогам, що висуваються до такого виду робіт і наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оцінка мови і стилю дисертацію. Дисертація написана українською мовою в науковому стилі.

Водночас, дисертаційне дослідження Миколи Шунька містить дискусійні моменти та недоліки, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів, отриманих автором:

1. Автором робиться припущення, що роль судді вищого спеціалізованого суду порівняно з роллю судді суду загальної юрисдикції є більш значною, що підтверджується додатковими вимогами до кандидатів на посаду судді у вищому спеціалізованому суді, зокрема та значущістю передумов і підстав створення вищих спеціалізованих судів загалом (стор. 49). Водночас відповідно до законодавства всі судді є рівними, незалежно від місця суду у судовій системі та конкретного суду, що є місцем роботи судді. Тому, хотілося б почути від автора додаткову аргументацію під час публічного захисту.

2. У дисертації Миколи Григоровича значна увага приділена принципам діяльності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Досить лаконічно та комплексно розглянуто всі ключові засади, крім самостійності суддів. Так цей принцип фактично поглинається незалежністю. Саме тому, під час публічного захисту хотілося б дізнатися позицію дисертанта стосовно

співвідношення «незалежності» та «самостійності» суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

3. У дисертації здобувач зазначає, що «останніми роками найбільша увага суспільства прикута саме до позасудової поведінки судді, його дозвілля, майнового стану. Непоодинокі випадки порушення окремими суддями морально-етичних принципів позасудової поведінки привертають увагу громадськості, постійно висвітлюються та обговорюються в засобах масової інформації» (стор. 121). Дана позиція не знаходить подальшого наукового розвитку та аргументації. Тому, хотілося б почути аргументацію Миколи Григоровича з цього питання.

4. У підрозділі 2.3 дисертації Микола Григорович аналізує види юридичної відповідальності суддів. Хочу наголосити, що аналіз є дуже скрупульозним. Однак, на мою думку, наведення кількісних показників притягнення суддів до різних видів юридичної відповідальності дозволило б збагати дослідження.

5. У дисертації Микола Григорович вказує: «щодо компетентності судді, то хотілося б наголосити – це те, що компетентність судді не може бути обмежена лише професійною обізнаністю у законодавстві, процедурах відправлення правосуддя, вона повинна вмещувати психологічну та комунікативну компетентності (стор. 84)». Водночас не аналізується співвідношення та градація ролі кожної із цих компетентностей у загальному розумінні поняття «компетенція судді вищого спеціалізованого суду».

Утім, зазначене вище стосується окремих дискусійних положень дисертації та у своїй сукупності не впливає на загалом позитивну її оцінку.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні», яка підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам наказу «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – Шунько Микола Григорович, заслуговує на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук

професор

ректор Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

Євген СОБОЛЬ